

Pregledni znanstveni članek (1.02)
 Bogoslovni vestnik 76 (2016) 2,265—276
 UDK: 27-1-537
 Besedilo prejeto: 06/2016; sprejeto: 09/2016

Mari Jože Osredkar

Darovanje kot najintenzivnejša oblika odnosa

Povzetek: Izhodišče našega razmišljanja je spoznanje, da je darovanje rdeča nit bibličnega besedila. Od prvih strani Svetega pisma pa do konca Nove zaveze je navzoče darovanje. Toda iz poročil o darovanju posameznikov ali izraelskega naroda lahko razberemo pomemben razvoj razumevanja darovanja. Predvsem v Jezusovem nauku je opredelitev darovanja nekaj popolnoma različnega od darovanja v Stari zavezi. Pa vendar imajo vsa darovanja v Svetem pismu nekaj skupnega: odpoved! V prispevku bomo pokazali, da je odpoved bistveni del odnosov, v katerih se najdemo ljudje v medsebojnem komuniciranju, in odnosa, v katerem smo ljudje v komunikaciji z Bogom. Odpoved je namreč konstitutivni element vsakega odnosa, tudi vere. Brez odpovedi ni medčloveškega odnosa in ne vere v Boga. Zato je tudi darovanje zelo pomemben religijski element.

Ključne besede: darovanje, Sveto pismo, odnos, vera, religija

Abstract: Sacrifice in Relationship

The point of departure of our thinking in this presentation is that sacrifice is present in all biblical texts from Genesis through the New Testament. Highlighted in these texts are the sacrifices of individuals or of the nation of Israel and considered as a whole point to the continuous development of the meaning of sacrifice. Especially in the teachings of Jesus, sacrifice takes on a completely different meaning from sacrifice found in the Old Testament. Yet examples of sacrifice in the Bible have something in common: renunciation! In this paper we will show that renunciation is an essential part of any relationship in which individuals find themselves in mutual communication or dialogue and of the particular relationship in which people find themselves in communication with God. Renunciation is in fact a constitutive element of every relationship, even religion. Without renouncing oneself, there can be no relationships between two individuals nor a faith relationship with God. Sacrifice, we conclude, is a most important element of religion.

Keywords: sacrifice, renunciation, the Bible, attitude, faith, religion

Beseda *sacrifice*, ki se v slovenski teološki terminologiji uporablja kot tujka iz angleškega jezika, izhaja iz latinščine. Latinska beseda »sacrificare« je sestavljena iz »sacrum facere«, to pa pomeni: storiti sveto dejanje. »Bodite torej sveti, ker sem jaz svet!« (3 Mz 11,45), pravi Jahve Izraelcem. Etimološki pomen angleške besede *sacrifice* naj bi torej bil: »storiti dejanje, ki človeka približa Bogu, ki človeka stori Bogu ljubega«.

V našem prispevku bomo izraz *sacrifice* prevajali kot »darovanje«, čeprav v slovenskih besedilih avtorji velikokrat uporabljajo besedo »žrtvovanje«. Menimo, da je med besedama »darovanje« in »žrtvovanje« vsebinska razlika. Beseda »žrtev« izraža nasilje, nesvobodno darovanje, medtem ko vsebuje izraz »dar« širši pomen. Pomeni prostovoljno podaritev.

V vseh religijah v zgodovini človeštva najdemo darovanje kot izraz človekove spornosti, ponižnosti pred Bogom. Z darovanjem so se ljudje želeli odkupiti za svoje grehe, napake in ponovno pridobiti božjo naklonjenost oziroma odvrniti Boga od namena, da bi jih za grehe kaznoval. Kjerkoli arheologi najdejo ostanke oltarjev, takšnih ali drugačnih, lahko potrdijo dejstvo o religiozni držbi ljudstev, ki so tam živela. Če imamo dokaz o darovanju, vemo, da je bilo ljudstvo religiozno. Beseda *sacrifice* – darovanje – zavzema središčno mesto tudi v Svetem pismu, v Stari in v Novi zavezi.

1. Darovanje v Stari zavezi

Že v četrtem poglavju Prve Mojzesove knjige najdemo poročilo o darovanju Adamovih sinov: »Ko je preteklo nekaj časa, je Kajn daroval Gospodu daritev od sadov zemlje.« (1 Mz 4,3) »Tudi Abel je daroval od prvencev svoje drobnice in njihove tolišče.« (v. 4) Iz besedila ni popolnoma jasno, za kateri čas veljajo besede, bogoslužje ni določeno. Po vsej verjetnosti ta daritev izraža zahvalo in priporočilo za božje varstvo. Nadaljevanje zgodbe nas v tem trenutku ne zanima. Vsak od Adamovih sinov je Bogu daroval sadove svojega dela. Poljedelec od sadov zemlje, živinorejec od svoje drobnice. Lahko bi rekli, da sta živela vsak v svoji kulturi, od katere sta bila odvisna oblika in obred daritve. Enako je neka druga kultura vplivala na Abrahamovo daritev, ki jo opisuje Prva Mojzesova knjiga v dvaindvajsetem poglavju. Tu se zgrozimo ob Abrahamovi pripravljenosti, da Bogu daruje svojega sina Izaka: »Prišla sta na kraj, o katerem mu je Bog rekel. Tam je Abraham sezidal oltar in razložil drva. Zvezal je svojega sina Izaka in ga položil na oltar na drva. Potem je Abraham iztegnil svojo roko in vzel nož, da bi zaklal svojega sina.« (1 Mz 22,9–10)

Ta pripoved se uradno imenuje »Abrahamova daritev sina Izaka« in eksegeti svetopisemskega besedila pogosto izpostavljajo božje posredovanje: »Tedaj mu je zaklinal Gospodov angel iz nebes in rekel: ›Abraham, Abraham!‹ Rekel je: ›Tukaj sem.‹ In je rekel: ›Ne izteguj svoje roke nad dečka in ne stōri mu ničesar, kajti zdaj vem, da se bojiš Boga, saj mi nisi odrekel svojega sina, svojega edinca.‹ Abraham je povzdignil oči in pogledal, in glej, za njim je bil oven, ki se je z rogovi zapletel v grmovje. Abraham je torej šel in vzel ovna in ga daroval v žgalno daritev namesto svojega sina.« (vv. 11–13). Iz božje prepreditve darovanja sina eksegeti sklepajo na prenehanje človeških žrtev. Vendar jih bomo v bibličnem besedilu še srečali, na primer v Knjigi sodnikov, ki nam pripoveduje, kako je Jefte dejansko daroval svojo ljubljeno hčer Bogu v zahvalo (Sod 11,29–40). Eksegeti govorijo tudi o Abrahamovi veri, o njegovem zaupanju in popolnem predajanju in podrejanju božji volji; za nekatere pa je to predpodoba Kristusove daritve na križu (Lafon 1996, 15–21).

Abraham naj bi Bogu daroval to, kar mu je bilo najdražje, kar je bilo temelj upanja za njegovo potomstvo. Postava je resda daritve ljudi prepovedovala, kakor beremo v Tretji Mojzesovi knjigi: »Ne dajaj nobenega od svojih potomcev v daritev Molohu in ne skrni imena svojega Boga; jaz sem Gospod.« (3Mz 18,21) Prav tako piše v Peti Mojzesovi knjigi: »Ko bo Gospod, tvoj Bog, pred teboj pokončal narode, v katerih deželo greš, da jih razlastiš, in ko jih razlastiš in se naseliš v njihovi deželi, se varuj, da se ne daš ujeti, da bi jih posnemal, potem ko so bili pokončani pred teboj. Ne išči njihovih bogov in ne reci: ›Kako so ti narodi služili svojim bogovom? Tudi jaz bom tako delal.‹ Ne delaj tako Gospodu, svojemu Bogu, kajti vse, kar je Gospodu gnusoba, kar sovraži, delajo oni svojim bogovom; saj celó sinove in hčere v ognju sežigajo bogovom.« (5 Mz 12,31) Pa vendar Mojzesova postava predvideva odkup od zaobljube darovanja ljudi Bogu: »Gospod je spregovoril Mojzesu in rekel: »Govôri Izraelovim sinovom in jim reci: ›Kadar kdo izreče posebno zaobljubo Gospodu o dušah po tvoji oceni vrednosti, naj se moški od dvajsetega do šestdesetega leta ceni na petdeset srebrnih šeklov po teži svetiščnega šekla. Če pa je ženska, naj se ceni na trideset šeklov. Za tiste, ki so stari od pet do dvajset let, naj bo cenilna vrednost za moškega dvajset in za žensko deset šeklov. Pri tistih, ki so stari od enega meseca do pet let, naj bo cenilna vrednost za moške pet, za ženske pa tri srebrne šekle. Če je kdo star šestdeset let in čez, naj se ceni, če je moški, na petnajst, ženska pa na deset šeklov. Če je kdo prereven, da bi plačal cenilno vrednost, naj zaobljubljeno osebo postavijo pred duhovnika, da jo duhovnik oceni. Duhovnik naj pri cinitvi upošteva, koliko premore ta, ki se je zaobljubil.« (3 Mz 27)

Zaustavimo se nekoliko pri vprašanju, kako je mogoče, da je Bog zahteval tako »kruto« daritev od Abrahama.

2. Vera je prepoznavanje božje volje

Na vprašanje, kako je možno, da Bog zahteva daritve najdražjih, bomo najprej odgovorili ob uporabi dogmatične konstitucije drugega vatikanskega cerkvenega zbora o Božjem Razodetju [Dei Verbum], ki pravi, da je bilo svetopisemsko besedilo, takšno, kakršno lahko beremo danes, napisano s pomočjo dveh avtorjev. Prvi avtor je Bog, ki navdihuje, drugi je človek, ki prepozna božje navdihovanje in ga »ubesedi«. »Knjige stare in nove zaveze v celoti z vsemi njihovimi deli ima sveta mati Cerkev na temelju apostolskega verovanja za svete in kanonične, in sicer zaradi tega, ker so napisane po navdihnjenju Svetega Duha in imajo torej Boga za avtorja ter so kot takšne izročene Cerkvi. Pri sestavljanju svetih knjig je Bog izbral ljudi, ki jih je tako naravnaval, da so ob uporabi svojih sposobnosti in moči – na temelju njegovega delovanja v njih in po njih – kot resnični avtorji zapisali vse to, in samo to, kar je on hotel.« (BR 11)

Verjetno je popolnoma jasno, da je predvsem od drugega avtorja, človeka, odvisno, kako bo ubesedil to, česar ni bilo izraženo z besedami. Med nebom in zemljo ni telefonske linije in Bog ne pokliče vernika po mobitelu, da bi mu jasno in glasno povedal, kaj od njega želi. Božji nauk ni resnica, ki bi »padla z neba«. Tako božjo

podobo kakor božjo besedo človek lahko prepozna v vsakdanjem življenju in samo v njem jo lahko prepozna. Razodetje se namreč dogaja znotraj človeške kulture. Bog, ki presega vse, vstopi v prostor in v čas in spregovori prek pričevalcev. Ko prerok napiše: Tako govori vsemogočni Gospod, ne smemo misliti, da mu je Bog sporočilo poslal iz nebes po mobitelu ali internetni pošti. Ne smemo si zamišljati, da božja sporočila »padejo« z neba. (Lafon 1964, 24)

Prerok je božjo besedo prepoznal v človeški besedi. Zakaj je prav te besede prepoznal kot božje, je drugo vprašanje. V tem trenutku je pomembno poudariti, da je razodeta beseda tista, katere izvor je vernik prepoznal v Bogu. Ko govorimo o božjem razodetju v teološkem kontekstu, v bistvu povemo, v katerih človeških besedah je teolog prepoznal božji nagovor.

V osebi Jezusa Kristusa so nekateri njegovi sodobniki prepoznali Boga, drugi pa ne. Tisti, ki so v njem prepoznali božjega sina, so se imenovali kristjani, drugi, ki so v njem prepoznali le človeka, pa niso verovali vanj. Tudi danes v svetopisemskem besedilu kristjani prepoznavamo božjo besedo, drugi pa v njem vidijo le besedila judovske literature. Konec koncev so tudi cerkveni očetje v nekem trenutku zgodovine, ko so nameravali urediti vse zapise, ki so govorili o Kristusovem delovanju in o njegovem nauku, v nekaterih spisih prepoznali božjo besedo – ti spisi so danes del Svetega pisma –, v drugih pa niso prepoznali božje besede – danes jih imenujemo apokrifi. Tako muslimani prepoznavajo božjo besedo v koranskem tekstu, Judje v Tanaku, kristjani pa v Svetem pismu.

Razlika med vernim in nevernim človekom je v tem, da neverni dejstvo svojega bivanja pripisuje sosledju naključij ali potekov v naravi, vernik pa bo na začetku prepoznal božjo stvariteljsko moč. Človek iz dogodkov v zgodovini in v sedanjosti »izlušči« božje sporočilo. Model, ki temelji na notranjem doživetju, povečuje neposredno, notranje zaznavanje božje navzočnosti. V tem modelu so za razumevanje božje volje pomembne človekove izkušnje (Dulles 1969). Vse je odvisno od sposobnosti prepoznavanja oziroma sposobnosti razumevanja, razlaganja življenja. Isti dogodek si lahko vernik in nevernik različno razlagata. Ko šofer po hudi prometni nesreči nepoškodovan izstopi iz avtomobila, lahko kot vernik v tem dogodku prepozna božje posredovanje in reče: »Bog me je varoval in rešil!« Nevernik pa ne prepozna »božjega prsta« v tem dogodku in preprosto reče: »Imel sem srečo!« Vernik se vsako jutro Bogu zahvaljuje za podarjeni nov dan in po srečno prehojeni poti prepozna božje varstvo, nevernik pa tega ne prepozna. Vera je torej prepoznavanje božje besede v človeški besedi in božjega posredovanja v preprostih vsakdanjih dogodkih. Tako lahko tudi razumemo božje vabilo Abrahamu, naj mu daruje sina Izaka, pa tudi angelovo posredovanje, ki je preprečilo človeško žrtev.

Lahko rečemo, da teologija v bistvu ni veda o Bogu, temveč veda, ki govori o človekovem prepoznavanju božje podobe in o človekovem prepoznavanju božjih del v življenju. Namesto besede »prepoznavati« mnogokrat postavimo tudi glagol »iskati«. Tako lahko napišemo, da je vera nenehno iskanje Boga, iskanje božje podobe, iskanje božje volje! V iskanju božje volje pa obstaja razvoj. Individualno vernikovo iskanje Boga pozna evolucijo, kakor lahko razvoj zaznamo tudi na ravni religije.

3. Vera je (nenehno) iskanje Boga

Vera ni zgolj védenje o stvareh, ki se ne vidijo, temveč je najprej odnos. To je tisto, kar nas, osebe, mene, tebe in njega, povezuje med seboj. Vera je najprej odnos, ki ga razumemo kot iskanje partnerja oziroma prepoznavanje partnerja (Osredkar 2008, 64–67). Ljudje smo telesna in duhovna bitja. Duhovni svet tu razumemo kot svet odnosov, torej svet vezi, v katerih smo se v nekem trenutku znašli. Kot oseba sem začel obstajati takrat, ko me je nekdo poklical po imenu, ko me je nagovoril s »ti«. Takrat sem se rodil kot »jaz«. Svojo identiteto (in svoj obstoj) lahko ohranjam samo tako, da vedno znova iščem ta »ti«, ki me bo ponovno in ponovno nagovarjal in se bom v odnosu do njega lahko vedno znova rojeval kot »jaz«. Ljudje smo se kot osebe najprej znašli v medčloveških odnosih, v katerih se nagovarjamo in prepoznavamo drug drugega. Toda medčloveški odnos je človekovo prvo izkustvo presežnosti (Lafon 1982, 43). V odnosu do človeka namreč ne iščem le človeka, temveč v človeku prepoznavam še nekaj več. Lahko bi dejali, da v odnosu do človeka ljudje izkušamo odnos do nečesa presežnega. To pa imenujemo Bog. Zato v odnosu do človeka lahko prepoznamo odnos do Boga in zato v človeških besedah lahko prepoznamo božjo besedo.

Odnos je po svoji naravi spreminjajoč se. To pa je razlog, da »partnerja« v odnosu doživljamo vedno v novi luči, vedno drugačnega; tudi Boga in božjo voljo. Ker je torej vera odnos, Boga vsak trenutek doživljamo v drugačni luči, vedno kot nekaj novega, nekaj živega ... Izhodišče našega razmišljanja o iskanju Boga, bodisi v zgodovini človeštva bodisi v človekovem življenju, ni dejstvo, da človek obstaja in da tudi Bog obstaja, temveč dejstvo, da sta Bog in človek v odnosu. Bergson pravi: »Bog je Bitje, ki lahko vstopi v odnos z nami.« (Bergson 1959, 1180) In ker smo se znašli v odnosu do Boga, v tem odnosu iščemo vedno nekaj novega, vedno znova iščemo novo in jasnejšo božjo Besedo. Vernik torej ni človek, ki bi našel Boga, temveč je tisti, ki išče Boga oziroma božjo podobo. Kdor se zaustavi v tem iskanju in si želi za stalno »prisvojiti« neko določeno božjo podobo, zapade v malikovanje. Vernik prepozna Dei Verbum vse bolj zrelostno, vedno popolneje. Nikar pa si ne zamišljajmo, da je cilj iskanja Boga kopičenje informacij o Presežnem. Nikakor ne. Cilj vere ni »védenje« o Bogu. Njen cilj je ohranjanje, vedno prenavljanje odnosa z Bogom. Še bolje rečeno: vera je vedno novo rojevanje vernika (in božje podobe) v odnosu. Zato je vera odnos, ki se nenehno spreminja, ki zori. Tako zori tudi prepoznavanje božje volje.

4. Religija je skupno iskanje božje volje

Kot otroku se vsakomur zdi pametno nekaj, kar se mu zdi pozneje kot mladostniku nespametno in kar se mu zdi kot odraslemu neumno in škodljivo. Tako tudi verno ljudstvo v »otročkem« obdobju prepozna božjo voljo na način, ki ga v »mladosti« zavrže in ga v »zrelem« obdobju spozna za popolnoma napačnega. Evolucija prepoznavanja božje volje je od starozaveznega judovskega ljudstva do

Kristusa tako močno evidentna, da je ne moremo spregledati. Abraham je zagotovo čisto iskreno prepoznal božjo voljo, da Bogu v žgalno daritev daruje svojega sina. To je bila takratna navada izražanja ljubezni do Boga. Prav tako je tudi Mojzes iskreno prepoznal svojo dolžnost, da pokonča tiste, ki so zavrgli Boga. Danes bi rekli, da je to grozno in nerazumljivo ... Prepričani smo, da tega Bog od človeka zagotovo ne zahteva. Da, od nas, ljudi 21. stoletja, Bog tega ne zahteva. Od očakov pa je zahteval. Tako so njegovo voljo iskreno prepoznali. Danes pa jo krščanski nauk prepoznava veliko bolj »odraslo«. Podobno, kakor se nam zdi grozno, ko se spominjamo, kakšne neumnosti smo počeli, ko smo bili otroci ali mladostniki. Hvala Bogu, da smo odrasli in da vidimo življenje v drugačni luči kakor v mladosti. Hvala Bogu tudi, da je vera odnos, ki se spreminja, in da verniki v veri nenehno iščemo novo božje obličje in na novo prepoznavamo božjo voljo.

Da vera (posameznikovo iskanje Boga) postane religija, so potrebna tisočletja (zato propadejo vsi poskusi ustanavljanja religije kar čez noč). Prepoznavanje božje volje mora namreč zoreti in dozoreti v družbi (Lafon 1982, 97). Tako je tudi iz nauka »zob za zob, oko za oko« dozorela brezpogojna zapoved ljubezni do bližnjega. Kristus razkriva božjo voljo, ki nas vodi k preživetju, v tem, da odpustiš hudobnežu in mu delaš dobro (Mt 5,39). Apostol Pavel tudi opominja, naj Kristusovi učenci ne bodo kot »nedoletni otroci« (Gal 4,3).

Kristus ni prišel ukinit »niti pičice postave« (Mt 5,17). Zato starozavezno besedilo beremo, tako kakor je bilo napisano. Ne moremo »izbrisati«, »anulirati« naše preteklosti niti izničiti neumnosti in napak, ki smo jih v mladosti počeli. Zato je prebiranje Stare zaveze kakor ogledovanje slik iz otroštva in spominjanje našega vedenja in mišljenja iz preteklosti. To so naše korenine. Vsaka rastlina potrebuje korenine, da lahko požene steblo iz zemlje in cvet, ki ga občudujemo. Nihče ne občuduje korenin, ki so v »blatu«, temveč cvet. Tega pa ne bi bilo brez korenin. Tako tudi evangeljske zapovedi ljubezni ne bi bilo brez Mojzesovih in Jozuetovih pomorov. Beremo in se tega spominjamo, ampak to ni to, kar mi hočemo. Tudi ko se spomnimo svojega otroškega pobalinskega vedenja, si rečemo, da to ni to, kar hočemo v življenju doseči. Ampak prav otroško nezadovoljstvo je vernike nagnilo in spodbudilo k iskanju božje volje. Tako tudi Cerkev, teologi in preprosti verniki v nauku učiteljstva, ki ga izraža zbor škofov s papežem na čelu, sprejemajo avtentično razlago božje besede, posredovano v Svetem pismu (Mednarodna teološka komisija 2012, 38–44). Vsi udje Cerkve nato v učenju Cerkve prepoznajo božje razodetje.

Ko Martin Buber govori o prerokovem prepoznavanju božje volje, poudarja »navdušenost«, ki mora biti od vsega začetka prerokova značilnost. Toda ta navdušenost ni trenutno čustvo. Izvira iz prerokove polne predanosti Bogu in svojemu poslanstvu (Buber 1985). Tako tudi kristjani prepoznavamo božjo voljo v evangeljskem besedilu. Tudi Jezus od svojih učencev zahteva darovanje, popolno darovanje. Vendar ne darovanja sina ali hčere, temveč darovanje samega sebe. Svojim učencem je dejal: »Če hoče kdo iti za menoj, naj se odpove sebi in vzame svoj križ ter hodi za menoj.« (Mt 16,24) Prav tako v Markovem evangeliju: »Tedaj je poklical k sebi množico skupaj z učenci in jim rekel: ›Če hoče kdo hoditi za menoj, naj se odpove sebi in vzame svoj križ ter hodi za menoj.‹« (Mr 8,34) Tudi Luka izraža isto naroči-

lo: »Vsem pa je govoril: »Če hoče kdo iti za menoj, naj se odpove sebi in vzame vsak dan svoj križ ter hodi za menoj.« (Lk 9,23) Ali: »Takó torej nihče izmed vas, ki se ne odpove vsemu, kar ima, ne more biti moj učenec.« (Lk 14,33)

Če primerjamo božja naročila iz Stare in Nove zaveze, lahko hitro ugotovimo, da govorimo v obeh primerih o daru, ki mora biti neoporečen. V bistvu mora vernik darovati najboljše, kar ima. Pravzaprav se mora odpovedati najboljšemu, kar ima. Beseda »odpoved« je v evangelijskem besedilu izražena neposredno. Kakor vidimo, je v evangelijskem nauku poudarjen vidik darovanja kot odpoved. Če smo dejali, da se je vernik v Stari zavezi moral odpovedati temu, kar mu je bilo najdražje, gre Nova zaveza še korak dlje. Tu Jezus ne zahteva vernikove odpovedi svoji lastnini, dragim osebam, temveč samemu sebi.

Kakor smo prej posredovanje božjega razodetja razložili z glagolom »prepoznati«, lahko tudi v Novi zavezi – na popolnoma enak način – razumemo »božji klic«, ki ga prejmejo Bogu posvečene osebe, da se odpovedo »normalnemu« načinu življenja in se popolnoma izročijo na voljo cerkvenim predstojnikom. Fant, ki se čuti poklicanega v duhovniški poklic, ali dekle, ki jo Bog kliče v samostan, tega klica nista prejela prek telefona, temveč sta »poklicanost« prepoznala v neki človeški besedi ali v nekem dogodku svojega življenja. Ključni pomen za razumevanje božjega razodetja lahko torej tudi tu pripišemo pojmu »prepoznati«, ali še bolje: »prepoznavati«.

Razmišljali smo o vprašanju, zakaj je v Stari zavezi toliko »krutega« darovanja oziroma kako Bog razodeva človeku svojo voljo. Sedaj pa se zaustavimo še ob vprašanju, čemu Bog zahteva od človeka odpoved.

5. Čemu Bog zahteva odpoved?

Na vprašanje, čemu Bog zahteva odpoved sinu, hčeri oziroma samemu sebi, bomo odgovorili z opredelitvijo odpovedi v kontekstu teologije odnosov. Še prej pa moramo opredeliti življenje samo. Materialistična miselnost opredeljuje življenje kot rast in umiranje telesnih celic, teologija odnosov pa zagovarja, da živeti pomeni, biti v odnosu. Prepričana je, da ni bivanja zunaj odnosov. Pravzaprav lahko govorimo o vsem tem zato, ker v odnosih bivamo tudi sami oziroma ker smo se znašli v odnosu z nekom. S takšnim pojmovanjem življenja nam bo veliko jasnejša tudi opredelitev odpovedi v teološko-relacijski teoriji, ki zatrjuje, da je odpoved prostovoljno sprejemanje odsotnosti. Katere odsotnosti? Kakšne odsotnosti? Na ti dve vprašanji bomo odgovorili s predstavitev delovanja odnosa.

6. Odnos »deluje« na podlagi hkratne izmenjave navzočnosti in odsotnosti osebkov

Ljudje si pogosto zamišljajo, da je odnos zgolj bližina dveh osebkov ali zgolj bližina med dvema osebkom. V vsakdanji govorici ljudje velikokrat mislijo, da je odda-

ljenost med oseboma že znamenje konca odnosa. Naše prepričanje je drugačno. Odnos sestavljata dve dimenziji: navzočnost in odsotnost. Ti dve dimenziji v bistvu delujeta hkrati v odnosu med dvema oseboma. Hkratno delovanje in spreminjanje razmerja med navzočnostjo in odsotnostjo dveh osebkov omogoča obstoj odnosa in osebkov, ki sta se v njem znašla. Kdor želi ostati v odnosu, mora sprejeti to izmenjavo. Brez nje ne bi mogli drug drugemu ne govoriti ne poslušati se. Če bi navzočnost odpravila odsotnost, bi bili istovetni drug z drugim; če pa bi odsotnost premagala navzočnost, bi se drug od drugega do skrajnosti oddaljili, tako da se ne bi ne poznali ne mogli komunicirati. Lahko torej rečemo, da sta si dve osebi v odnosu hkrati navzoči in odsotni. Navzočnost skrbi, da se zaradi različnosti ti osebi ne oddaljita popolnoma. Odsotnost pa onemogoča zlitje dveh oseb v eno. V bistvu sta ti dve dimenziji dve energiji med dvema oseboma: znašla sta se v odnosu, ki onemogočata zlitje obeh v eno bitje ali njun razmik v neskončnost. Bistvo odnosa je namreč različnost osebkov, ki sta se povezana v odnosu. Različnost lahko imenujemo odsotnost med oseboma in podobnost lahko imenujemo navzočnost osebkov. Istočasna podobnost in različnost osebkov omogočata odnos in hkrati dinamiko, spreminjanje odnosa. Istočasno delovanje navzočnosti in odsotnosti v odnosu je podobno tekmovanju v vlečenju vrvi. Najprej je močnejša prva skupina, nato druga in tako se izmenjuje premoč. Enako se tudi razmerje med navzočnostjo in odsotnostjo v odnosu spreminja. V nekem trenutku prevlada navzočnost nad odsotnostjo, pozneje odsotnost nad navzočnostjo. Med dimenzijama deluje alternanca. Znamenje, da sta se dve osebi znašli v odnosu, je torej nenehno spreminjanje razmerja med navzočnostjo in odsotnostjo. Če si zadevo ponazorimo še z uporabo geometrije, potem si predstavljamo meter dolgo premico, na kateri je možno imeti neskončno aritmetičnih razmerij med dolžinama dveh premic, ki se vedno sestavita v meter dolgo premico: 50 : 50, 40 : 60, 80 : 20 ali 99 : 1 ali neskončno število možnih razmerij, če si zamislimo števila z nekaj decimalami ...

Odnos torej »deluje« zaradi dinamike med navzočnostjo in odsotnostjo, katerih razmerje se vsak trenutek spreminja. Prav to spreminjanje razmerja med obema dimenzijama pa omogoča, da je odnos živ, da deluje, da je vedno nov ali da je v odnosu »vedno nekaj novega«. Ta »živost« je tudi to, kar odnos med osebami razlikuje od posesivnosti, ki lahko nastopi med njimi. V odnosu se namreč znajdetta dva osebka, ki se zavedata, da jima je odnos podarjen, da nimata nikakršne zasluge, da sta se v njem znašla in da tudi drug drugega doživljata kot dar, podarjeni dar. Zato oba ostajata samostojna in svobodna, da ta dar sprejmeta ali zavrneta. Še drugače povedano, oba ostajata svobodna, da sprejmeta izmenjavo navzočnosti in odsotnosti v odnosu oziroma da se odpovesta zgolj navzočnosti drugega v odnosu in sprejemata tudi odsotnost v odnosu.

Ker si ljudje (zmotno) zamišljamo odnos zgolj kot navzočnost med dvema oseboma, je treba poudariti, da je za življenjskost odnosa nujno potrebna tudi odsotnost (razdalja) osebkov. V bistvu mora oseba sprejeti izmenjevanje navzočnosti in odsotnosti v odnosu. To pa doseže, ko se sprijazni tudi z odsotnostjo oziroma ko se je pripravljena odpovedati zgolj navzočnosti v odnosu med dvema osebko-

ma. Abraham se je sprijaznil z božjo voljo, da daruje sina Izaka. V bistvu se je odpovedal zgolj navzočnosti sina, ki ga je imel nadvse rad, in se je sprijaznil z dejstvom, da bo sin od takrat dalje odsoten. Ko se je odpovedal zgolj navzočnosti in sprejel tudi odsotnost, je v polnosti zaživel odnos z sinom. Če se Abraham ne bi bil zmožen odpovedati navzočnosti sina, potem bi to bilo znamenje, da med njima ni živega odnosa (odnosa, ki poraja življenje), temveč bi si Abraham lastil Izaka. Podobno razmišljamo o odnosu staršev do otrok. Rodijo jih zato, da jih bodo zapustili. Če se starši niso pripravljali odpovedati navzočnosti otrok, če jih torej ne pustijo oditi, je to znamenje, da imajo do njih posesivno vez. To pa ni odnos, ki omogoča življenje. In prav to je razlog, čemu Bog od človeka zahteva odpoved navzočnosti sina, hčere in celo samega sebe: da bi imeli življenje in da bi ga imeli v polnosti. Samo odnos, torej vez, v kateri sta se osebka pripravljena odpovedati navzočnosti drugega, omogoča življenje. V nasprotnem primeru, kadar se osebka nista pripravljena odpovedati navzočnosti drugega, postane vez posesivna. Takšna vez zahteva zgolj navzočnost, ki pa ne more omogočati življenja, ker v njej ni dinamike izmenjave navzočnosti in odsotnosti. Odnos, v katerem se dimenziji izmenjujeta, pa omogoča življenje. Zaradi nenehnega spreminjanja razmerja med dimenzijama se osebka vedno znova rojevata oziroma ker se odnos nenehno spreminja, se tudi onadva lahko nenehno spreminjata. Vse to zaradi odpovedi nenehni navzočnosti osebka v odnosu. To je tudi razlog, čemu Bog zahteva od človeka odpoved oziroma daritev tistega, kar mu je najdražje.

7. Posesivna vez ne omogoča življenja

Posesivna vez se bistveno razlikuje od odnosa. Pri posesivnosti si osebek izbere objekt in si ga prisvoji. Na relaciji osebek – objekt lahko zaznamo samo dimenzijo navzočnosti oziroma osebek zaznava dimenzijo odsotnosti kot anomalijo (krajo). Oseba, ki drugi osebi ne omogoča odsotnosti oziroma se ni zmožna odpovedati njeni navzočnosti, si jo namreč želi prilastiti. Da bi še bolje razumeli razliko med odnosom in posesivnostjo, si pogledajmo razliko med osebkom in objektom.

Objekt teži k stalnosti, nespremenljivosti, medtem ko je v naravi odnosa spreminjanje. Objekt je statičen, se ne spreminja. Zato ne more omogočiti življenja, ker je življenje spreminjanje. Odnos pa je dinamičen in se nenehno spreminja. Če si pomagamo s časovnimi enotami, lahko rečemo, da odnos ne ostane niti sekundo enak. Spreminjanje odnosa omogoča nenehna izmenjava navzočnosti in odsotnosti med osebkom. Zato lahko odnos nenehno poraja osebke. Življenje osebka je v bistvu njegovo vedno novo rojevanje: osebka, ki sta se znašla v odnosu, se z vsako spremembo razmerja med navzočnostjo in odsotnostjo vidita in spoznavata v novi luči.

Človek ima skušnjava, da bi vse stvari poznal in jih s tem tudi obvladoval oziroma imel v lasti. Sedaj lažje razumemo, zakaj lahko objekt poznamo, podrobno opišemo in si ga celo prilastimo. Objekt je namreč nespremenljiv (relativno). Odnos pa zaradi svojega nenehnega spreminjanja nikakor ne more postati »objekt« spoznanja, zato ga tudi obvladovati in si ga prilastiti ne moremo. Še več, ker odnos ni

objekt, o njem, v znanstvenem pomenu besede, niti povedati ne moremo nič. Tisti »ti«, ki sem ga izgovoril »včeraj«, namreč ni več enak temu »ti«, ki ga izgovarjam »danes« oziroma onemu »ti«, ki ga bom izgovoril »jutri«.

Kaj iz dveh posameznikov naredi partnerja? Bodisi prijatelja, bodisi ljubimca, bodisi zakonca? Nekaj, kar ju poveže in jima omogoči, da lahko drug drugemu rečeta »ti«. V bistvu lahko oseba reče »ti« samo nekomu, s katerim se (z)najde v odnosu. Torej lahko nekomu rečem: Rad te imam ali Ti si moj prijatelj šele takrat, ko se znajdem z njim v partnerskem odnosu. Šele ko ugotovim, da nekoga ljubim, šele v ljubezni mu lahko rečem: Rad te imam. In ko mu to rečem, postanem ljubimec. Najprej je bila med partnerjema ljubezen, šele nato sta lahko drug drugemu izrekla: Rad te imam; ljubezen – neka vez med njima – je iz njiju naredila ljubimca. Torej ne govorimo o »izbiri« partnerja. Partner je v vsakem primeru podarjen. In to takrat, ko se subjekt znajde z njim »povezan«.

Da med partnerjema ostane ljubezen in da ostaneta ljubimca, morata oba sprejeti temeljno zakonitost odnosa: spreminjanje. Izmenjavanje navzočnosti in odsotnosti v partnerskem odnosu pomeni medsebojno hkratno delovanje težnje po bližini (imenujemo jo pripadnost) in težnje po oddaljenosti (samostojnost). Alternanca pripadnosti in samostojnosti v partnerskem odnosu pomeni, da sta si partnerja nekaj časa blizu, da se razumeta, nato pa pride obdobje oddaljenosti, ki ga bo spet nadomestila navzočnost. Odnos je namreč kakor sinusna krivulja: navzočnost in odsotnost se izmenjujeta. V kakšnem razmerju sta navzočnost in odsotnost, narekuje kvaliteto odnosa. Ker se »razdalja« med partnerjema spreminja, se oba vidita vedno v novi luči. Zato oba vedno znova prihajata do spoznanja: spreminjaš se! Ni več tako, kakor je bilo med nama! Seveda, zdi se, da se oba spreminjata; v bistvu pa se spreminja odnos in se bo še spreminjal. To pa nikakor ni razlog za uničenje odnosa. Eden od glavnih razlogov za »krizo« je prav nepoznanje te temeljne zakonitosti odnosa. Popolnoma normalno je, da partner partnerja »v vsakdanjem delavniku« ne bo prepoznaval vedno takšnega, kakor ga je na »medenih tednih«. Da bi odnosi lahko delovali, se morajo v njih subjekti vedno na novo spoznavati, ali bolje rečeno, vedno na novo iskati. Biti v odnosu pomeni torej, iskati partnerja. To pomeni, vedno na novo ga spoznavati, dopuščati njegovo različnost in njegovo zmožnost spreminjanja.

Enako lahko razumemo vernikov odnos do Boga, ki se tudi spreminja ... Kaj pomeni verovati v Boga? To, da ga nenehno spoznavamo v drugi luči, zaradi alternance navzočnosti in odsotnosti v odnosu z njim. Vsekakor, vedno na novo prepoznavamo Boga. Danes ga prepoznavamo v osebi Jezusa Kristusa, jutri ga bomo lahko prepoznali v klošarju, revežu ... Iz tega razloga mora človek vedno znova spreminjati božjo podobo v svoji zavesti. Vedno znova mora iskati Boga, drugačno božjo podobo. Iskati takšno božjo podobo, ki ga bo motivirala. Če hoče vero ohraniti, mora spreminjati podobo partnerja v odnosu do Boga. Če bi se nekje zaustavil, bi to pomenilo smrt odnosa, konec verovanja. Ustaviti se v iskanju božje podobe pomeni, ustvariti si malika in verovanje se spremeni v malikovanje. Malik zaustavlja pogled pri sebi, od človeka ničesar ne zahteva. Malik mora služiti, človek mu gospoduje; mora ubogati, medtem ko božja podoba ne zaustavlja tvojega po-

gleda na samem sebi, ampak ga pošilja naprej. Ampak: kaj pomeni, ustaviti se v iskanju Boga? Pomeni. ne odpovedati se dimenziji navzočnosti v veri! Pomeni, zahtevati zgolj navzočnost; to pa je prilaščanje oziroma malikovanje.

Kajti biti v odnosu pomeni, sprejemati izmenjavo navzočnosti in odsotnosti med osebkoma; v odnosu je vedno nekaj novega, nekaj živega. Zato pravimo, da je vera, če je res odnos, nenehno iskanje božje podobe. Vernik je tisti, ki išče božjo podobo. Tisti, ki pa reče, da jo je našel, je malikovalec, ker si domišlja, da mu je Bog nenehno prisoten, in ga več ne išče. Samo odpoved »zgolj navzočnosti« in sprejemanje izmenjave navzočnosti in odsotnosti med vernikom in Bogom v veri omogočata nenehno iskanje Boga. Cilj vere ni spoznanje Boga. Cilj vere je ohranjanje, nenehno prenavljanje odnosa z Bogom. Še bolje rečeno, vera je vedno novo rojevanje vernika (in božje podobe) v odnosu do Boga.

8. Odpoved omogoča življenje

Ugotovili smo, da odnos zaradi dinamike navzočnosti in odsotnosti med partnerjema rojeva in ohranja osebkke. Torej odnos omogoča življenje. Ko Kristus vabi učence, naj se odpovedo samemu sebi, v bistvu vabi k odpovedi »zgolj navzočnosti« drugega oziroma vabi k sprejetju izmenjave navzočnosti in odsotnosti v odnosu; to pa je težko oziroma to je tisto, lahko imenujemo križ. Veliko lažje je namreč imeti nekaj, kar se ne spreminja, predmet ali osebo, kakor pa biti v odnosu z »nekom«, ki ga moraš vedno znova spoznavati, vedno znova iskati. Predvsem takrat, ko odsotnost prevlada nad navzočnostjo, je težko ohraniti odnos. V praksi se to pokaže: človek sprejme dejstvo, da bo draga oseba, ki mu je danes blizu, jutri odšla oziroma da je ne bo več v njegovi bližini. To pa pomeni odpoved želji po prilaščanju drugega; odpoved želji po »zgolj navzočnosti« v odnosu do drugega. Ta »odhod drugega« lahko razumemo tudi v tem smislu, da se drugi spreminja. Kakor smo že zapisali: »ti«, ki ga izgovorim danes, ni enak tistemu »ti«, ki sem ga izgovoril včeraj, in tudi ne onemu »ti«, ki ga bom izgovoril jutri. Sprejeti drugega kot osebo v odnosu pomeni, dovoljevati njegovo spreminjanje oziroma dopuščati odhod tega »ti«, ki ga poznam danes. To ne pomeni, da se osebi zgolj prilagajata druga drugi, temveč da se sprejemata v različnosti in da sprejemata spreminjanje odnosa. To pomeni, da si morata iz dneva v dan prizadevati za sprejemanje drugega. In prav v tem se uresničujeta, ker se le tako ohranja odnos oziroma se tako v odnosu drug za drugega vedno znova, vsak trenutek, rojevata.

V svetopisemski judovsko-krščanski tradiciji je darovanje bistveno povezano z odpovedjo. Sedaj lahko jasno napišemo: če hoče imeti človek življenje v polnosti – in živeti pomeni, biti v odnosu –, se mora odpovedati »zgolj navzočnosti« v odnosu do drugega. To pomeni, da se odpoveduje vezi prilaščanja, tako da sprejme alternanco navzočnosti in odsotnosti v odnosu do drugega. Samo takšno delovanje odnosa lahko onemogoči posesivnost partnerjev. Posesivna zveza se od partnerskega odnosa razlikuje po tem, da ne vsebuje odločitve za sprejemanje partnerjevega spreminjanja. »Imeti« zreducira partnerja na nivo objekta, ki se ne sme

spreminjati. To pa pomeni obvladovanje, ki onemogoča uresničevanje. Posesivnost med osebkoma pomeni smrt odnosa, ker »imaš« lahko le objekte, v odnosu pa »si«. Posesivnost je težnja po nespremenljivosti (From 1985, 77–96), s tem pa ubiješ odnos in osebek zreduciraš na raven objekta. To se zgodi, če se partnerja ne zavedata, da odnos ni samo pripadnost, temveč tudi samostojnost, da odnos ni le navzočnost, je tudi odsotnost. Takšna drža privede do uničenja partnerskega odnosa. Odnos je polje uresničevanja posameznika, kadar partnerja sprejemata obe dimenziji odnosa.

Postaja nam jasno, zakaj ima odpoved v človekovem življenju zelo pomembno mesto oziroma da je nujno potrebna za človekovo preživetje. Odpoved omogoča odnos. Odpoved je nujno potrebna za ohranjanje odnosa – odpoved sebi – odpoved svoji želji, da bi si drugega prilastil.

Pri Abrahamovem darovanju lahko govorimo o nasprotju med spoštovati božjo voljo in vztrajanjem pri želji po potomstvu, kolikor je zvezd na nebu ali peska ob morski obali. Ti dve možnosti si nasprotujeta: darovati ali zadržati Abrahamovega sina. Če bo Abraham daroval svojega lastnega sina, se bo oče vere moral odpovedati svojemu potomstvu. Če pa bo zavrnil darovanje, se bo zaprl sam vase, v svoj lastni egoizem. Abraham se je bil pripraviljen odpovedati svojim hrepene- njem in svojemu potomstvu; bil je pripravljen sprejeti svojo lastno smrt in se tako odpovedati želji po prilaščanju, da bi se lahko podredil volji Drugega. Dovolil je, da je Bog drugačen, kakor si ga je do tedaj zamišljal. Dopustil je, da Bog od njega zahteva nekaj drugega, kakor je predvideval. To mu je uspelo, ker se je bil pripraviljen odpovedati, ne le sinu, temveč svoji ideji Boga. Odpovedal se je malikovanju in postal oče vere. V bistvu se je odpovedal samemu sebi. In začel živeti v polnosti.

Krajsava

BR – Dogmatična konstitucija o božjem razodetju. V: *Koncilski odloki* 1980.

Reference

- Bergson, Henri.** 1959. *Œuvres, édition du centenaire*. Pariz: P.U.F.
- Buber, Martin.** 1985. *La fede dei profeti*. Monferato: Marietti.
- Dulles, Avery.** 1969. *Revelation theology*. New York: Herder and Herder.
- From, Erich.** 1985. *Umjeće ljubavi*. Zagreb: Naprijed.
- Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora.** 1980. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.
- Lafon, Guy.** 1964. *Essai sur la signification du salut*. Pariz: Cerf.
- . 1982. *Le Dieu commun*. Pariz: Seuil.
- . 1996. *Abraham ou l'invention de la foi*. Pariz: Seuil.
- Mednarodna teološka komisija.** 2012. *Teologija danes: pogledi, viri in merila*. Ljubljana: Družina.
- Osredkar, Mari Jože.** 2008. *Il est important d'être ensemble*. Pariz: Editions franciscaines.
- Sveto pismo Stare in Nove zaveze.** 1997. Slovenski standardni prevod. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.